

Ferkelt Balázs,
a Budapesti Gazdasági Egyetem Külkereskedelmi Karának egyetemi docense

E-mail: ferkelt.balazs@uni-bge.hu¹

**A MAGASNYOMÁSÚ GAZDASÁG(POLITIKA) MINT A NÖVEKEDÉS ÉS
FELZÁRKÓZÁS PÁLYÁJA?**

Magyarországon a 2022. évi 4,6 százalékos GDP-növekedés után 2023-ban 0,9 százalékkal zsugorodott a gazdaság. Az Eurostat legutóbbi adatai alapján az egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számított GDP 2022-ben az európai uniós átlag 76,1 százalékát érte el, ezzel a régió országai közül Romániát (mindösszesen 0,4 százalékponttal), Lettországot, Horvátországot, Szlovákiát és Bulgáriát előzte meg (Eurostat, 2024a). (A felzárkózás szerkezetéről, különös tekintettel a szlovák példára lásd Oblath, 2021.) Az OECD prognózisa szerint a magyar potenciális GDP-növekedés 2023-ban 2,4 százalék, 2024-ben 2,1 százalék, míg 2025-ben 1,9 százalék lesz, jóval elmarad a 2018-as és 2019-es szinttől (OECD, 2023a). A növekedés és a felzárkózás gyorsítása érdekében a gazdaságpolitika irányítói egyre gyakrabban ismételtetik, hogy Magyarországnak a magasnyomású gazdaság koncepcióját kellene követnie, amivel gyorsabb gazdasági növekedést lehetne elérni. Kérdés, mennyire adottak a megvalósítás feltételei, milyen sikerrel lehetne ennek segítségével fokozni a növekedést.

A magasnyomású gazdaság elmélete

A magasnyomású gazdaság elméletével a 2008–2009-es világméretű pénzügyi és gazdasági válság kezelésével kapcsolatosan kezdett ismét aktívan foglalkozni a nemzetközi szakirodalom. Magyarországon a Magyar Nemzeti Bank 2016-os növekedési jelentése óta van jelen ismét a közgazdasági gondolkodásban (MNB 2016). A magyar gazdaságpolitika irányítóinak nyilatkozatait követően az utóbbi hónapokban részletesen foglalkozott az elmélettel többek között Madár (2023), Pásztor (2024), Regős (2024), Surányi (2024) és Vojnits (2024).

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8192-2565>

<https://doi.org/10.47630/KULG.2024.68.1-2.55>

A magasnyomású gazdaság koncepciója eredetileg – Arthur M. Okun is többek között rá hivatkozik – a németországi születésű amerikai közgazdászprofesszor, Henry Wallich munkásságára vezethető vissza. Wallich, aki 1974 és 1986 között a Fed Kormányzótanácsának a tagja is volt, 1956-ban megjelent *Conservative Economic Policy* című tanulmányában úgy definiálta a magasnyomású gazdaságot, hogy annak segítségével a kibocsátás minden elérhető erőforrás és munkanélküli mozgósításával elérheti az abszolút maximumát (Wallich, 1956). Ennek megvalósításához szerinté aktív növekedési politikára, az oktatás és a kutatás-fejlesztési tevékenység bővítésére, és ami a legfontosabb, a beruházások növelésére van szükség. A hatékonyan működő nagyvállalatok mellett a kis- és közepes vállalkozások fejlődését is elő kell segíteni. Wallich tanulmányában a magasnyomású gazdaság társadalmi dimenziójával is foglalkozik, meglátása szerint a növekedés gyorsítása érdekében el kell fogadni a jövedelmi egyenlőtlenségeket. Elismeri, hogy a magasnyomású gazdaság szükségképpen többletinflációval jár, de ez szerinté rövidebb távon (néhány éves időintervallumban) nem okoz problémát. A magasnyomású gazdaság megvalósításában az állami beavatkozásoknak is fontos szerepük van.

Az elmélet fejlődése és gyakorlati alkalmazhatósága szempontjából mindenképpen meghatározó Okun gyakran idézett *Upward Mobility in a High-pressure Economy* című, 1973-ban megjelent tanulmánya (Okun, 1973). Ez az elmélet jelentős mértékben az amerikai gazdaság feltételrendszerét vette alapul. Másik fontos jellemzője, hogy a koncepció eredetileg a munkanélküliség csökkentését tűzte ki célul. (Okun konkrétan az USA munkanélküliségi rátájának 5-ről 4 százalékra csökkentését célozza meg. A 4 százalék nem véletlen, akkoriban a potenciális GNP számításához ekkora munkanélküliségi rátából indultak ki.) Ez a következő módon valósulhat meg szerinté: inaktívak bevonásával a munkaerőpiacra, az egy foglalkoztatott által ledolgozott munkaórák számának növelésével (például a részmunkaidős foglalkoztatottak teljes munkaidőben történő alkalmazásával), illetve a (munka- és tőke-) termelékenység növelésével. Ebben az esetben a magasnyomású gazdaságban növekedéstöbblet keletkezik, egy esetleges inflációnövekedés pedig csak átmeneti lesz. Mindezek alapján a magasnyomású gazdaság koncepciója elvileg elő tudja segíteni a gyorsabb gazdasági növekedést. A magasnyomású gazdaság háttérében általában keresletösztönző fiskális és monetáris politika áll.

A magasnyomású gazdaság megvalósításának feltételei Magyarországon

A következőkben a Wallich és az Okun által említett feltételek közül néhányat kiragadva vizsgáljuk meg röviden a magyarországi helyzetet.

Wallich kulcsfontosságúnak tartja a magas beruházási rátát, illetve annak növelését. Tanulmányában példaként hozza, hogy míg az 1950-es években az USA-ban csak a GNP 15 százalékát érte el a beruházások aránya, addig Németországban 25 százalékot. Magyarországon 2022-ben 28 százalékkal a legmagasabb volt a beruházás/GDP arány az Európai Unióban. (A gyorsan felzárkózó kelet-ázsiai országokban sokkal magasabb a beruházási ráta, mint az európai átlag.) Az üzleti beruházási ráta 17,1 százalékos és az állami beruházási ráta 5,4 százalékos aránya egyaránt a legmagasabbak közé tartozott, míg a háztartások beruházásainak GDP-arányos mutatója 5,7 százalékkal a középmezőnyben foglalt helyet (Eurostat, 2024b). Fontos viszont hozzátenni, hogy 2022. IV. negyedév és 2023. III. negyedév között a beruházások folyamatosan visszaestek az előző év azonos negyedévéhez képest (6,3, 4,4, 13,5, illetve 12,1 százalékkal, KSH, 2024a). Csakhogy önmagában a magas beruházási ráta nem feltétlenül vezet magasabb termelékenységhez. A közvetlen külföldi tőkebefektetések révén az utóbbi években létrejött beruházások alapvetően az alacsonyabb hozzáadott értékű gazdasági tevékenységekhez kapcsolódnak, az egységnyi kibocsátásra jutó hozzáadott érték az elektronikában és a járműiparban például kifejezetten alacsony, 20 százalék alatti. Ráadásul a feldolgozóipari export hozzáadottérték-aránya a régióban a legalacsonyabb, 42,2 százalék volt (MNB, 2016).

Az oktatásnak, valamint a kutatás-fejlesztésnek mind Wallichnál, mind Okunnál fontos szerepe van a foglalkoztatás és a termelékenység növekedésében. Magyarország 2021-ben a 4,8 százalékos EU-átlagnál valamivel többet, 5 százalékot költött GDP-arányosan oktatásra, az alsó- és középfokú oktatásra fordított kiadások az uniós átlag alatt voltak, a felsőoktatásra költött kiadások viszont a legmagasabbak közé tartoztak (Eurostat, 2024c). A legfrissebb PISA-vizsgálatok alapján a magyar diákok nemzetközi szinten átlagos teljesítményt nyújtottak, régiós szinten a középmezőnyben végeztek. Nagyon komoly problémát jelent viszont, hogy az EU-ban Magyarországon (Románia és Spanyolország után) a harmadik legmagasabb a korai iskolaelhagyók aránya, vagyis azon 18–24 év közöttieké, akik nem jutnak el legalább középfokú végzettséghez. Az EU-átlag 2022-ben 9,6 százalék volt, míg a magyar érték 12,4 százalék (a 2020-as uniós és magyar cél egyaránt 10–10 százalék, Eurostat, 2023a). 2021-ben a 20–24 évesek mindösszesen 28,4 százaléka vett részt

felsőoktatási képzésben, ami a harmadik legalacsonyabb arány, és jóval elmarad a 36,1 százalékos EU-átlagtól (Eurostat, 2024d). Hazánkban 2021-ben 1000 lakosra 62,5 felsőfokú végzettséggel rendelkező lakos jutott, ami a második legalacsonyabb érték (EU-átlag: 86,3), a 20–29 éves korosztályban pedig 42, ami szintén az utolsó előtti helyre volt elegendő, miközben az EU-átlag 66,4 (Eurostat, 2024e). 2022-ben a kutatás-fejlesztési kiadások a GDP 1,39 százalékát érték el, ami az EU-rangsorban a 17. helyezéshez volt elegendő (EU-átlag: 2,24 százalék), holott 2018 és 2021 között még megközelítette és meg is haladta az 1,5 százalékos arányt (Eurostat, 2024f).

A potenciális növekedést meghaladó GDP-bővülésnek a feltétele a termelékenység növelése. A termelékenységi szint meglehetősen alacsony Magyarországon. Az egy foglalkoztatottra számított nominális munkatermelékenység 2022-ben az EU-átlag 73,4 százalékát érte el (megegyezik a 2013-as szinttel), aminél csak a görög és bolgár érték alacsonyabb (Eurostat, 2024g), az egy munkaóra jutó GDP vásárlóerő-paritáson pedig 44,8 USD volt 2021-ben, aminél csak Görögország értéke volt alacsonyabb a vizsgált európai országok közül (OECD, 2023b). Ráadásul a termelékenység növekedése is alacsony volt, az egy munkaóra jutó reál kibocsátás a régió országai közül csak a legmagasabb szinten lévő Csehországban és Szlovéniában növekedett alacsonyabb mértékben a régióban 1998 és 2023 között (Madár, 2023).

A magasnymású gazdaság koncepciója sikerében fontos szerepe van a foglalkoztatás növelésének. Magyarországon 2013 januárja és 2019 decembere között több mint 8 százalékponttal, 11,5 százalékról 2,9 százalékra csökkent az ILO-módszer szerint számított munkanélküliségi ráta a 15–74 éves korosztályban, ami a Covid-pandémia következtében 2020-ban ismét 4 százalék fölé növekedett, a legutóbbi adatok szerint, 2023 decemberében pedig 4,2 százalék volt (lényegesen alacsonyabb, mint az 5,9 százalékos EU-átlag). Ez azt jelenti, hogy 2023 decemberében 207 300 fő volt munka nélkül (KSH 2024b). Amennyiben a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) által közölt – más módszer alapján számított – regisztrált álláskereső adataiból indulunk ki, a munkanélküliek száma 2023 decemberében 224 961 volt, ezzel állt szemben 85 066 betöltetlen álláshely (NFSZ 2024). A regisztrált álláskereső szerkezete meglehetősen elönytelen, mivel 35,6 százalékuk tartósan nyilvántartott, 29,9 százalék pedig szakképzetlen.

Korábban az alacsony munkanélküliségi ráta mellett uniós összehasonlításban közepes mértékű foglalkoztatási ráta volt jellemző, ami nagy fokú inaktivitásra utalt. Ám 2023 decemberére a 20–64 éves korosztályban 80,5 százalékot ért el a foglalkoztatás, ami 5 százalékponttal meghaladja az EU-átlagát, a munkanélküliségi

rát pedig ugyanebben a korcsoportban 3,9 százalék volt, 1,9 százalékponttal alacsonyabb annál. Mindezek alapján megállapítható, hogy a foglalkoztatás bővítésének lehetősége nagyon korlátozott. Felmerülhet esetlegesen a nyugdíjasok (mindenke előtt a korhatár elérése előtt nyugdíjba vonuló nők) fokozottabb bevonása a munkaerőpiacra, de az ő létszámuk már így is meghaladja a százezer főt. Jelentős továbbá a külföldön dolgozó magyarok létszáma is, csak hogy az ő hazatérésük és magyarországi elhelyezkedésük nem tekinthető reálisnak. A bérszínvonal és a bérköltségek továbbra is a legalacsonyabbak között vannak az egész EU-ban, az egy munkaóra jutó munkaerőköltség csak Romániában és Bulgáriában alacsonyabb, mint Magyarországon (Eurostat, 2024h).

Okun a foglalkoztatás növelése egyik eszközét a részmunkaidős foglalkoztatottak teljes munkaidőben való alkalmazásában is látja. A munkaerő-tartalék Magyarországon ezen a téren is meglehetősen korlátozott, tekintettel arra, hogy a részmunkaidős foglalkoztatás aránya az egyik legalacsonyabb az EU-ban. A KSH adatai szerint 2022-ben a 15 és 64 év közötti foglalkoztatottnak csupán 4,2 százaléka dolgozott részmunkaidőben (KSH, 2023). Magyarországon ráadásul uniós összehasonlításban magas a ledolgozott heti munkaórák száma. Míg az EU-átlag 37,5 munkaóra volt, a magyar érték 39,6 munkaórát ért el 2022-ben (Eurostat, 2023b).

Következtetések

Henry Wallich és Arthur M. Okun szerint a magasnyomású gazdaság koncepciójának a megvalósításával egy gazdaság képes lehet átmenetileg a potenciális növekedése feletti reál GDP-bővülést elérni, meghatározott feltételek teljesülése esetén. Megállapíthatjuk – egyetértve többek között Csaba László véleményével (Csaba, 2022) –, hogy Magyarországon jelenleg nem állnak rendelkezésre a magasnyomású gazdaság sikeres megvalósulásának feltételei. Ahhoz, hogy a magyar gazdaság gyors felzárkózást valósítson meg, sokkal nagyobb figyelmet és finanszírozási eszközöket kellene fordítani az oktatásra és a kutatás-fejlesztésre, és az alacsony hozzáadott értéket előállító, részben külföldi munkaerővel működő külföldi beruházások további ösztönzése helyett a magyar kis- és középvállalkozások technológiai, humán erőforrás- és exportképesség-fejlesztésére kellene koncentrálni. A monetáris politika a 10 százalékos jegybanki alapkamatláb fokozatos csökkentésével támogatni tudja ugyan a növekedés ösztönzését, a költségvetési politika mozgástere azonban kifejezetten szűk, kilátásban van a túlzottdeficit-eljárás elindítása, és a forint árfolyamá-

nak további gyengülése sem tudja a korábbi évekhez hasonlóan a forintban kifejezett exportbevételeket jelentősen növelni. Így nem marad más hátra, végre prioritássá kellene tenni az oktatást, a kutatás-fejlesztést, a közép vállalkozások technológiai fejlesztését, amelyek mind a termelékenységnövekedés irányába hatnak.

Hivatkozások

- Csaba, L. (2022). A magasnyomású gazdaság vége. *Külgazdaság*, 66(1–2), 33–38. <https://doi.org/10.47630/KULG.2022.66.1-2.33>
- Eurostat (2023a). *Early leavers from education and training*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Early_leavers_from_education_and_training#Early_leavers_from_education_and_training_E2.80.93_today_and_a_historical_comparison
- Eurostat (2023b). *How much time per week do Europeans usually work?* <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230920-1>
- Eurostat (2024a). *Purchasing power adjusted GDP per capita*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_10_10/default/table?lang=en
- Eurostat (2024b). *Investment share of GDP by institutional sectors*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_11/default/table
- Eurostat (2024c). *Government expenditure on education Statistics Explained*. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/42735.pdf>
- Eurostat (2024d). *Students in tertiary education - as % of 20-24 years old in the population*. [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enrt08\\$defaultview/default/table](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enrt08$defaultview/default/table)
- Eurostat (2024e). *Graduates in tertiary education by age groups*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_grad05/default/table
- Eurostat (2024f). *Research and development expenditure, by sectors of performance*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tsc00001/default/table>
- Eurostat (2024g). *Nominal labour productivity per person employed (ESA 2010)*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00116/default/table?lang=en&category=t_na10.t_nama10.t_nama_10_aux
- Eurostat (2024h). *Labour costs annual data*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00173/default/table?lang=en&category=t_labour.t_lc
- KSH (2023). *Részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves foglalkoztatottakon belül*. https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0021.html
- KSH (2024a). *A nemzetgazdasági beruházások összefoglaló adatai, negyedévente, évekdeztől kumulált*. https://www.ksh.hu/stadat_files/ber/hu/ber0008.html
- KSH (2024b). *A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása nemenként, havonta*. https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0097.html
- MNB (2016). *Növekedési jelentés*. <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/novekedesi-jelentes/2016-12-09-novekedesi-jelentes-2016-december>
- Madár, I. (2023). *Itt a magyar gazdaság régi-új növekedési modellje, a „majdnem mindent bele”*. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20231204/itt-a-magyar-gazdasag-regi-uj-novekedesi-modellje-a-majdnem-mindent-bele-654881>
- NFSZ (2024). *Havi részletes adatok. 2023. december*. https://nfsz.munka.hu/nfsz/document/3/4/5/6/doc_url/nfsz_havi_reszletes_adatok_2023_12.pdf?v=1.0

